

KIJARIDA CHA KUJIELIMISHA JUU YA MASUALA MUHIMU YA ARDHI, MABADILIKO YA TABIA NCHI, UTAWALA NA USIMAMIZI WA RASILIMALI VIJIJINI

1.0 MASUALA MUHIMU YA ARDHI

- 1. Je nini maana ya ardhi?** Kisheria ardhi inajumuisha vitu vyote vilivyo juu na chini ya uso wa nchi, vikiwemo majengo, uoto wa asili na maendeleo yote yaliyofanywa isipokuwa madini na bidhaa za mafuta na gesi. Mali hizo humilikiwa na serikali au watu binafsi na makampuni ambayo huingia mikataba ya kuzivuna kwa manufaa ya raia wote.
- 2. Je mgawanyo wa ardhi ukoje?** Ardhi ya Tanzania imegawanyika katika makundi matatu. Ardhi ya kijiji, hifadhi na jumla. Ardhi ya kijiji ni ile iliyo ndani ya mipaka ya kijiji kwa mujibu wa sheria mbalimbali. Ya hifadhi ni ile iliyotengwa kwa matumizi maalum kama vile wanyama pori, milima, misitu, ardhi oevu, na hifadhi za barabara. Ardhi ya jumla ni ile inayobaki baada ya kuondoa ya kijiji na ya hifadhi.
- 3. Je kama sina ardhi nitaipataje?** Kwa kumilikishwa na serikali, kurithi kwa ndugu, kununua au kupewa zawadi.
- 4. Je ninawezaje kuimiliki ardhi kisheria?** Umiliki wa ardhi uko wa aina mbili. Kwanza ni umiliki wa kimila na pili, umiliki kwa njia ya hatimiliki. Hata hivyo, wanaomiliki kimila nao hupewa cheti cha hakimiliki ya kimila (CCRO) chenye hadhi sawa kabisa na hatimiliki. Tofauti tu ni kwamba hatimiliki inatolewa na ofisi ya kamishina wakati CCRO inatolewa na Halmashauri ya kijiji.
- 5. Je Nani hugawa na kusimamia ardhi?** Ardhi ya kijiji husimamiwa na hugawiwa na *Halmashauri ya kijiji* kwa idhini ya Mkutano Mkuu wa kijiji. Ardhi ya hifadhi hutengwa na Wizara ya ardhi kwa kushirikiana na mamlaka za hifadhi husika na husimamiwa na mamlaka hizo.

Ugawaji wa ardhi ya jumla hufanywa na Halmashauri ya Wilaya na Manispaa kwa waombaji wa maeneo ambao hupewa hatimiliki. *Kamishina wa ardhi* ndiye msimamizi na mwangalizi mkuu wa makundi yote na ndiye hutunza taarifa na nakala za hati zote.

6. Je mmiliki wa ardhi ana haki gani? Kwanza ana wajibu wa kuitunza na kuiendeleza. Pili ana haki ya kutumia moja kwa moja kwa kilimo, ufugaji, uchimbaji madini au kwa kutumia hatimiliki kupata manufaa mengine yatokanayo na umiliki wake. Kwa mfano, mtu anaweza kuweka rehani hatimiliki yake akapata mkopo benki na kuitumia kwa shughuli nyingine.

7. Je Nini stahili za mmiliki wa ardhi inapotwaliwa? Ardhi yoyote ikihitajika kwa shughuli za kimaendeleo, itatwaliwa au kuhawilishwa na mmiliki atalipwa fidia kamili, ya haki na kwa wakati kwa mujibu wa sheria. Fidiana inajumuisha ardhi tupu, maendeleo, posho za usumbufu na usafiri kwa umbali usiozidi km 20 na fidia ya upotevu wa makazi au biashara endapo ardhi iliyotwaliwa ilikuwa inatumika kwa shughuli hizo.

2.0 MFUMO WA UTATUZI WA MIGOGORO YA ARDHI.

1. Je Migogoro ya ardhi ni nini? Migogoro ya ardhi ni ugomvi baina ya watu au makundi ya watu wanaogombania rasilimali kama vile ardhi, malisho au maji na kusababisha athari kubwa zikiwemo vifo vya watu na mifugo, uharibifu wa mali na miundombinu na kukosekana kwa usalama katika jamii.

2. Je Kwanini migogoro ya ardhi hutokea? Migogoro ya ardhi inasababishwa na kutofahamika kwa sheria kwa wananchi na viongozi, ushiriki hafifu wa wananchi katika maamuzi, mapungufu ya sera na sheria, kupanuka kwa miji, ongezeko la watu na mifugo na kugunduliwa kwa maliasili mpya kama vile madini na vito.

“Baraza lina uwezo wa kutoa hukumu, kulipiza fidia na faini. Ukomo wa kifedha wa mashauri ni hadi milioni 3. Mtu anaweza kukata rufaa kwenda baraza la ardhi na nyumba la Wilaya ndani ya siku 45 tangu hukumu.”

3. Je migogoro ya ardhi inatuliwaje? Kwa njia za kawaida ambazo huhusisha mila za wenyeji husika au kiutawala kufuata ngazi za kiserikali. Hata hivyo, Sheria ya mabaraza na mahakama za ardhi namba 2 ya 2002 imeunda vyombo vya utatuzi wa migogoro ya ardhi kuanzia ngazi ya kijiji hadi Taifa. Vyombo hivyo ni:

(i) **Baraza la Ardhi la Kijiji:** Linaundwa na wajumbe 7 kati yao wanawake ni 3. Wajumbe huteuliwa na halmashauri ya Kijiji, kupitishwa na Mkutano Mkuu wa Kijiji, hudumu kwa miaka 3 na huweza kurudia tena kwa miaka 3 tu. Sifa za wajumbe; awe mwanakijiji, kuanzia miaka 18, asiye na wadhifa mwingine katika serikali na asiyewahi kutiwa hatiani kwa makosa ya jinai. Baraza hutumia njia za kimila kusuluhisha tu ili kuleta mapatano na wala siyo kutoa hukumu wala kulipiza faini au fidia.

(ii) **Baraza la Kata:** Linaundwa na wajumbe kati ya 4 hadi 8 kati yao 3 wanawake. Wajumbe huteuliwa na Kamati ya mandeleo ya Kata miongoni mwa vijiji vinavyounda kata husika. Wajumbe hudumu kwa miaka 3 na huweza kurudia tena kwa miaka 3 tu. Mjumbe sharti awe na umri kuanzia miaka 18, mkazi mwenyeji wa kata husika, asiye kiongozi wa serikali na asiyewahi kutiwa hatiani kwa makosa ya jinai. Baraza lina uwezo wa kutoa hukumu, kulipiza fidia na faini. Ukomo wa kifedha wa mashauri ni hadi milioni 3. Mtu anaweza kukata rufaa kwenda baraza la ardhi na nyumba la Wilaya ndani ya siku 45 tangu hukumu.

(iii) **Baraza la ardhi na nyumba la Wilaya:** huundwa na Wizara wa Ardhi kwa kumteua Mwenyekiti ambaye ana sifa ya digrii ya sheria na ambaye huapishwa na Mkuu wa Mkoa husika. Mkuu wa mkoa huteua wazee 4 wa

baraza kumsaidia mwenyekiti japo halazimiki kufuata ushauri wao. Baraza hutoa hukumu na kulipiza faini na fidia. Lina uwezo wa kusikiliza kesi hadi zenye thamani ya shilingi milioni 40 kwa mali inayohamishika au 50 kwa mali isiyohamishika. Rufaa kutoka baraza hili kwenda mahakama kuu ni ndani ya siku 60 tangu hukumu.

(iv) **Mahakama kuu** husikiliza kesi zote zinazotokanana na rufaa ya ngazi za chini na zinazoanzia pale pale. Na **mahakama ya rufaa** ndiyo ngazi ya mwisho ya vyombo hivi ambayo hupokea kesi za warufani ambao hawakuridhika na maamuzi ya ngazi za nchini.

3.0 MASUALA MUHIMU KUHUSU MFUMO WA UTAWALA NA USIMAMIZI RASILIMALI NA HAKI ZA RAIA KATIKA MUUNDO WA SERIKALI ZA MITAA

1. Je muundo wa serikali ukoje? Mfumo wa Serikali ya Tanzania una muundo wa utawala uliogawanyika katika serikali kuu na serikali za mitaa. Serikali kuu huanzia kwa Rais, Baraza la Mawaziri, ngazi ya Mkoa, Wilaya na mwisho Tarafa. Serikali za mitaa huongozwa na Waziri wa nchi katika ofisi ya Waziri Mkuu kisha ngazi nyingine ambazo ni makatibu Tawala Mkoa, Mamlaka za halmashauri za Wilaya, na mwisho wa serikali za mitaa ni kwenye halmashauri za vijiji.

2. Je Vipi ni vyombo vyenye mamlaka katika utendaji wa kazi za kijiji? Kijiji kina vyombo vikuu viwili ambavyo ni Mkutano Mkuu wa kijiji na Halmashauri ya Kijiji. Halmashauri ya kijiji ni chombo cha utendaji kupitia kamati 3 za kudumu za ulinzi na usalama, huduma za jamii na mipango na fedha. Kuna aina 3 za mikutano mikuu ambazo ni Mkutano wa kawaida kila baada ya miezi 3, mkutano mkuu wa uchaguzi kila baada ya miaka 5 na mkutano mkuu wa dharura.

3. Je Nini majukumu ya mkutano mkuu wa Kijiji? Kupokea, kujadili na kupitisha taarifa za utekelezaji za kijiji, mapato na matumizi, mapendekezo ya kodi, sheria ndogo ndogo na ugawaji wa ardhi kwa ajili ya matumizi mbalimbali ya kijijini.

4. Halmashauri ya kijiji ndiyo nini? Ni chombo kinachoundwa na wajumbe 15 hadi 25 waliochaguliwa na mkutano mkuu wa kijiji. Halmashauri ya kijiji ndiyo serikali ya kijiji ikiongozwa na mwenyekiti na kusaidiwa na Afisa Mtendaji wa kijiji. Kazi zake ni kupanga mipango ya maendeleo na kutoa mapendekezo kwenye mkutano mkuu, kutekeleza maamuzi ya mkutano mkuu na vyombo vya juu.

MFUMO WA UTAWALA WA VIJJI

4. Je kitongoji kina mamlaka gani? Kitongoji ni sehemu ya kijiji na mwenyekiti wake ni mjumbe wa Halmashauri ya kijiji. Hata hivyo, kitongoji hakina mamlaka ya kujitegemea nje ya kijiji na hivyo hakiwezi kugawa ardhi wala kufanya maamuzi yanayotakiwa kufanywa na halmashauri au wanakijiji wote kwa pamoja. Kinaweza kuwa na miradi lakini hakiwezi kufungua akaunti benki.

4.0 MASUALA MUHIMU KUHUSU MABADILIKO YA TABIA NCHI

- 1. Nini mana ya mabadiliko ya tabia nchi?** Ni mabadiliko ya hali ya hewa ya muda mrefu katika eneo fulani.
- 2. Nini kinasababisha mabadiliko ya tabia nchi?** Sababu za asili ni pamoja na utokaji wa asili wa gesi za hewa ukaa zinazoleta mrundikano wa gesi joto katika angahewa na ongezeko la joto duniani. Sababu za kibinadamu ni pamoja na ongezeko la shughuli za viwanda, ukataji

misitu, uchomaji moto ili kusafisha mashamba kilimo, kuunguzwa mabaki ya viumbe hai kama makaa ya mawe, mafuta na uharibifu wa mazingira.

3. Nini athari za mabadiliko ya tabia nchi? Kubadilika kwa misimu na majira ya mwaka, kukauka kwa mito na vyanzo vya maji, kuongezeka kwa joto, kupungua kwa uzalishaji na hivyo kusababisha njaa, kutoweka kwa baadhi ya viumbe hai na kuwepo kwa majanga kama vile mafuriko, ukame, vimbunga na magonjwa sugu ya aina mbalimbali.

4. Nini kifanyike kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi? Kudhibiti shughuli za kibinadamu zinazochangia utoaji wa hewa ukaa, elimu kwa wananchi juu ya kubadili mifumo ya maisha na ya uzalishaji, kuingia katika mikataba ya kimataifa ya kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabia nchi na kutumia njia za asili za kilimo kama vile kilimo mseto ili kuhifadhi mazingira.